

πρὸς τοὺς γείτονας τιμαριώτας, πρὸς οὓς ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ἢ οἱ ἄλλοι τιτλοῦχοι τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους, διατελοῦσιν εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ ἀλληλεγγύην. Ἐν τῇ ἀποσυνθέσει τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐκείνου κόσμου, ἐν ᾧ οὐδεμία πολιτικὴ ἀρχὴ εἶνε ἀνεγνωρισμένη, ὁ χωροδεσπότης οὗτος εἶνε ὁ μόνος ἱκανὸς νὰ τηρήσῃ τὴν τάξιν, συμπράκτορα καὶ συλλειτουργὸν ἔχων τὸν Ἐπίσκοπον τῆς περιφέρειας, τὸν Ἡγούμενον τοῦ Μοναστηρίου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξασκούντας, καὶ τούτους, πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν.

Κατὰ τοὺς ἀκριβεστέρους ὑπολογισμοὺς αἱ προνομιούχοι τάξεις ἐν Γαλλίᾳ ἠριθμοῦν 270,000 ἀντιπροσώπους. Ἐκ τούτων αἱ 140,000 ἀνήκουσιν εἰς τὴν Εὐγένειαν, αἱ δὲ 130,000 εἰς τὸ Ἱερατεῖον. Ἀπάντων τούτων αἱ κτήσεις εἶνε ἀπέραντοι, τὸ πλεῖστον ἀναντιρρήτως τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους. Μεγάλα εἰσοδήματα ἀνυπολόγιστα ὠφέλη ἢ φορολογία κατ' ἐλάχιστον ἐπιβαρύνει αὐτούς· διεκδικοῦσι τὰ προνόμια τῶν ζηλοτύπως κατὰ πάσης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἐδημιούργησαν ἤδη ἀπὸ αἰώνων κράτη ἐντὸς τοῦ κράτους, ἅτινα μετὰ δυσχερείας κατορθοῦν νὰ καταργήσῃ ἢ κεντρικὴ ἐξουσία. Ἡ ἔκτροπος αὕτη κατάστασις ὑποχωρεῖ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν δύναμιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ πνεύματος τῆς τρίτης τάξεως, ἀμφισβητούσης τὴν ἐξουσίαν τῶν εὐγενῶν, ὡς καὶ τοῦ λαοῦ, ἡμέρα τῆς ἡμέρας χειραφετούμενου. Κατὰ τὸ μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα, τὸ γαλλικὸν ἔδαφος ὑφίσταται τὰς συνεπείας τῆς φυγοπονίας τῶν Εὐγενῶν καὶ τοῦ Ἱερατείου. Ἐλάχιστα τμήματα ἐδάφους καλλιεργοῦνται, ἢ δὲ πενία ἀφαίρει πᾶσαν ἱκμάδα ζωῆς καὶ ἐνεργείας. Οἱ προνομιούχοι σπαταλοῦσι τὰς εἰσπράξεις τοῦ τιμαρίου πρὸς θεραπείαν σαρκικῶν ἡδονῶν, ἥμιστά ἀποβλέποντες εἰς τὰς ἠθικὰς καὶ κοινωνικὰς αὐτῶν υποχρεώσεις. Δὲν εἶνε μόνον τὸ τιμᾶριον τὸ συντηροῦν τὴν ἀκόρεστον αὐτῶν πλεονεξίαν· ἀπασαί αἱ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ λειτουργίαι δικαιοματικῶς ἀνήκουσιν εἰς αὐτούς, ἢ ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία, ἢ πολιτικὴ, ἢ στρατιωτικὴ. Ἡ μέση τάξις ἐλάχιστα κέκτηται δικαιώματα· ὁ χωρικός εἶνε ἀπλεῶν ὄργανον, υποζύγιον ἐργασίας καὶ φορολογίας.

ὑπεράνω τούτων τῶν τιλούχων καὶ προνομιούχων ἀνωτάτην ἐξουσίαν ὁ βασιλεὺς. Τιμᾶριον αὐτοῦ καὶ ἰδιοκτησία εἶνε ἡ Γαλλία. Περὶ τοῦ λαοῦ οὐδεμία μέριμνα. Ἀποβλέπει εἰς τὴν νόσφισιν, τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ προσώπου, φυσικοῦ ἢ ἠθικοῦ, πρὸς χρησιμοποίησιν αὐτῆς ὑπὲρ ἄλλων προσώπων. Τοιαύτη ἢ δρᾶσις τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς. Ἐπέρχεται βαθμηδὸν ἢ ἐξάντλησις, ἢ ἀποσύνθε-

σις τῆς γαλλικῆς κοινωνίας. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, πρὸς τὴν Γερμανίαν, ἐν Γαλλίᾳ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ εὐγένεια διαφθείρουσι μᾶλλον ἢ ἐμπεδοῦσι τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς. Κύριον αὐτῶν μέλημα τυγχάνει ἡ ἐπιδίωξις τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, ἢ θεραπεία τῶν προσωπικῶν προνομίων τῆς τάξεως, ἢ τῶν ἀτόμων.

Ἡ ἀργία μὴτηρ πάσης κακίας. Ἐν τῷ συστήματι τούτῳ τῶν ἐργαζομένων, τῶν ἀπολαούντων καὶ τῶν στερουμένων, τῶν λυμαινομένων καὶ τῶν ὑποδουλούμενων, ὁ χαρακτήρ, τὸ ἦθος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου ὑφίστανται παντελῆ ἐκλείψιν. Ἡ διαφθορὰ ἐπεκτείνει τοὺς πλοκάμους αὐτῆς καθ' ἅπαντα τὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ κέντρα· ἀπὸ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς μέχρι τῶν ὑποδεεστέρων αὐλῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοινωνικῆς εὐγενείας. Ἡ Γαλλία ἀντιγράφει τὰς ἰταλικὰς αὐλὰς τῶν μέσων αἰώνων καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐν ἀντιγραφῇ καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῶν αὐλῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ συμφύτης σπατάλη οὐδεμιᾶς φείδονται δαπάνης πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ματαιοδοξίας. Τίς ὁ καταβάλλων τὰς δαπάνας; ὁ λαὸς τῆς Γαλλίας. Καὶ ὁ λαὸς οὗτος στερεῖται πολλάκις καὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου.

Μεταξὺ τῶν εὐγενῶν ἀντιζηλῖαι καὶ ρήξεις. Εὐγενεῖς παλαιῶν περιγαμνῶν καὶ νεγλύδες. Οἱ πρῶτοι περιφρονοῦντες τοὺς δευτέρους (parvenus) οἱ δεῦτεροι μισοῦντες τοὺς πρῶτους. Τοιαῦται ἐριδες ἐξυφαίνονται καθ' ἑκάστην ἐν τοῖς βασιλικαῖς μεγάροις. Αὐστηρὰ ἐθυμοτυπία ἐν ταῖς ἐπισημίαις παραστάσεσιν, ἅπανα ἡ εὐγένεια καθίσταται νευρόσπαστον τῆς ἐθυμοτυπίας, ὑποδουλούσης τὸν χαρακτήρα, ἐκνευρίζουσης, καταργούσης πᾶσαν προσωπικὴν αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν. Καὶ ἡ ἐθυμοτυπία αὕτη τῆς βασιλικῆς αὐλῆς ἐπεκτείνεται ἐν πάσῃ ἀριστοκρατικῇ αἰθούσῃ, ὡς καὶ παρ' αὐτῇ τῇ μέσῃ τάξει, τῇ πορισθείσῃ ἐκ τοῦ πλοῦτου τὰ μέσα κρείττονος εὐζωίας. Τοιοῦτο παράδειγμα κανονικῆς καὶ μεθοδικῆς ἀντιλήψεως τοῦ βίου παρέσχεν ἐπὶ αἰῶνας ἡ σιλικὴ κοινωνία, καὶ τὸ παράδειγμα αὐτῆς ἀκολουθεῖ ἤδη ἡ μοναρχικὴ Εὐρώπη. Ὁ βασιλεὺς καθίσταται ἀπρόσιτος, ἀθέατος· οὐδεὶς τολμᾷ νὰ προσατελισθῇ αὐτόν, νὰ συζητήσῃ, ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν γνώμην του. Τούτο ἀπαιτεῖ ἡ τάξις, τὸ ἔθιμον, ἰσχυρότερον παντὸς νόμου. Καὶ ἐντεῦθεν ὁ ἀτροφικὸς ἐγκέφαλος, ἀτομικός, κοινωνικός· ἀδρανής, πάσχων ἐξ ἀκινήσεως, ἐξ ἐλλείψεως φυσιολογικῆς λειτουργίας· ὁ γαλλικὸς λαὸς συλλήδην καθίσταται ἄθροισμα νευροσπάστων, μηχανικῶς κινουμένων, ἐστερημένων πάσης σκέψεως προσωπικῆς καὶ πρωτοβουλίας.

Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἡθῶν, ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ διεκδικοῦσιν ἴδια δίκαια. Ὁ σύζυγος ἀποτελεῖ ἴδιον, προσωπικὸν κόσμον ἐνεργείας· ἐπίσης καὶ ἡ σύζυγος· τὰ τοῦ γάμου δὲν κανονίζει τὸ αἶσθημα, ἡ συμπάθεια, ἡ ἀμοιβαία κλίσις. Ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῶν νευροσπᾶστων ἡ οἰκογενειακὴ ἐνότης ὑφίσταται κατ' ἐπίφασιν καὶ κατὰ συνθήκην. Τὸ συζυγικὸν αἶσθημα ἀπώλεσε πᾶσαν σημασίαν· τοῦτ' αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων. Σπανιώτατα αἱ σύζυγοι κοιμῶνται ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην καὶ ἐν τῷ αὐτῷ θαλάμῳ. Ὁ βον τοπ, ἡ καλὴ ἀνατροφή ἀπαιτεῖ τὸν τοιοῦτον βίον, τὴν ἀμέλειαν πάντων τῶν καθηκόντων τῆς συζυγικῆς πίστεως, τῆς οἰκογενειακῆς ἀλληλεγγύης.

Ἡ πόλις τῶν Παρισίων, πρωτεύουσα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς γαλατικῆς ἀστικότητος, καθίσταται ἡ ἐπιβάθρα τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου. Ἐκαστος τῶν ξένων εὐρίσκει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὸ πάτριον ἔδαφος, τὴν Κοσμοπόλιν, ἣτις εἶνε ἐξίσου γαλλικὴ, Ἕσση καὶ εὐρωπαϊκὴ. Τὰ γράμματα, αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστῆμαι προσεταιρίζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ἄλλοδαποὺς εἰς τὴν γαλλικὴν ἐθιμοτυπίαν· ἐπιδιώκεται ὑπ' αὐτῶν ἡ ἀπόλαυσις, ἡ ζωὴ, οὐχὶ ἡ ἐργασία καὶ ἡ μελέτη. Ὁ κόσμος γηράσκει ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ παρισίου περιβάλλοντος, ὑπομνηστικόντες τὰς χειρίστας τῶν ἡμερῶν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἢ ἄλλων κοινωνιῶν ἐν ἐξαντήσει. Ὁ Εὐρωπαῖος εὐγενής, ὁ ὀψίπλοτος, μεταβαίνει εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν πρὸς τερματισμὸν τοῦ βίου ἐν μέσῳ τῶν ἡδονῶν· ἀποθνήσκει κεκορησμένος, ἐξηνητημένος, ἀλλὰ καὶ ἡδωχαριστημένος.

Ὅλος οὗτος ὁ ἀνισόρροπος κόσμος περὶ οὐδενὸς σκέπτεται ἢ περὶ τοῦ κορησμοῦ τῶν αἰσθήσεων, τὰς ἡμέρας κοιμώμενος, τὰς νύκτας ἀγρυπνῶν καὶ διασκεδάζων. Πυρετὸς εὐπαθείας καὶ ἡδονῆς συγκλονεῖ τὸν φυσικὸν ὀργανισμὸν τῶν προνομιούχων ὁμάδων, τῶν ἀποτελοῦσῶν τὴν ἀνωτάτην κοινωνικὴν τάξιν τῆς Γαλλίας· τῶν αἰθουσῶν ὁ βίος θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἐκδεδιγημένων ἐκείνων ὄντων καὶ ὁ πραγματικὸς βίος. Τὰ θέατρον, ἡ μουσικὴ, ἡ φιλοσοφία ἐρασιτεχνικὸν μᾶλλον φέρουσι χαρακτηριστήρα. Ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν μεγαστάνων παρελαύνει ἡ γαλλικὴ σκέψις παιδρὰ, ζωηρὰ, χαρῆσσα, ἀποδλέπουσα εἰς τὴν τέρψιν μᾶλλον καὶ τὴν διδασκαλίαν ἢ τὸν φωτισμὸν. Φέρει ἀνίαν ἢ σοδαρά, ἢ ἐμβριθῆς ἐρευνα, ἢ κατ' ἐξοχὴν ἀρετὴ καὶ ιδιότης τοῦ κόσμου ἐκείνου. Ἡ γαλλικὴ ἐλαφρότης θριαμβεύει· δὲν ἐπιτρέπεται ἡ δυσθυμία, ἡ μελαγχολία. Σκιῆς ὄναρ ἀνθρώπος. Φάγωμεν, πῖωμεν· αὐριον ἀποθανοῦμεν.

Τοῦτο τὸ κυρίαρχον δόγμα τῆς κοινωνίας ἐκείνης, ἡ μόνη μέριμνα καὶ φροντίς. Ἐν τῇ ἀντιλήψει ταύτῃ τοῦ βίου ὁ ἀπολαμβάνων, ὁ φιλήδονος, ὁ περιφρονῶν τὴν θλίψιν καὶ τὴν δυσθυμίαν, εἶνε ὁ πραγματικὸς ἀνθρώπος. Καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Μοναστηρίοις, ἀμφοτέρων τῶν φίλων, παρέρχεται ὁ βίος ἐν τέρψει καὶ ἡδοναῖς. Αἱ ἐξαιρέσεις ἐλάχισται. Ὁ μοναχικὸς βίος δὲν ἀποδλέπει, ὡς ἐν τῷ παρελθόντι, εἰς τὴν μεταφυσικὴν θεωρίαν καὶ ἐπιδιώξειν τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ, ὅπερ εἶνε ὁ θάνατος τῆς σαρκός, τοῦ ἐπιγείου κακοῦ, καὶ ὅπερ κατορθοῦται διὰ προσευχῆς μόνον καὶ νηστείας. Ἡ Ἡγουμένη, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἀνωτάτην κοινωνικὴν τάξιν, λαμβάνει τὴν κουράν τῆς μοναχῆς, περιβάλλεται τὸ ἀγγελικὸν ἔνδυμα, οὐχὶ πρὸς ἀφοσίωσιν εἰς τὸ θεῖον, ἀλλὰ πρὸς ἀποκατάστασιν, ἣτις εἶνε ἐγκόσμιος μᾶλλον ἢ ἐπουράνιος. Κοινωνία προσωποδοφῶρων. Οὗτος εἶνε ὁ χαρακτήρ τοῦ κόσμου ἐκείνου. Ἀπέραντος κωμωδία, δι' ἣς παρελαύνουσι κατὰ τὰ αἰσθήματα, ἀληθῆ καὶ ψευδῆ, πάντα τὰ πάθη, πᾶσαι αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ροπαί. Ἐὐθανασία. Οὗτος ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς. Ὡς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ρώμῃ τῆς παρακμῆς, ὁ κόρος τῆς ζωῆς λαμβάνει πάνδημον χαρακτήρα. Οἱ Συναποθανοῦμενοι εἶνε οἱ ἥρωες τῆς ἐποχῆς. Ὁ θάνατος εἶνε ἡ μόνη τέρψις καὶ προσφυγὴ τῆς πεπωρωμένης καὶ αὐτοκτονούσης ἐκείνης κοινωνίας, ἐφ' ἣς διήλθεν ἤδη ἡ τραγικὴ καὶ μεμολυσμένη πνοὴ τῆς κωμωδίας τῆς Ἀντιβασιλείας. Ἡ φύσις, ὁ κατ' αὐτὴν βίος, δὲν ἔχει ὑπόστασιν. Μόνον ὁ ποιητὴς καὶ ὁ φιλόσοφος ἐπικαλοῦνται αὐτὴν ἐν ταῖς μεταφυσικαῖς καὶ ποιητικαῖς αὐτῶν ἐκστάσει καὶ ὀπτασίαις. Ἄλλ' ὁ πεπολιτισμένος ἀνθρώπος, ὁ εὐπατριδῆς, καταφρονεῖ τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν τῆς ζωῆς, ἣτις καθίσταται ὁσημέραι ἐπαναστατικὴ θεωρία διὰ τοῦ πρωθυεράρχου αὐτῆς, τοῦ Ρουσσώ, ἐξεγείροντος τὸν ἀνθρώπον πρὸς τὴν φύσιν διὰ τοῦ Ἐμιλίου καὶ τῆς Κοινωνικῆς Συνθήκης. Ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην ἀντίληψιν ὁ βίος τῶν αἰθουσῶν ἀπόλλυται ὁσημέραι τὸ παλαιὸν κύρος. Νέα ζωὴ, νέα πίστις, νέα θεωρία, ἡ Θεὰ Φύσις. Ρέπει πρὸς αὐτὴν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιδιώκουσα τὸν ἐξαγνισμὸν, τὴν ἀνακάθαρσιν ἀπὸ τοῦ κοινωνικοῦ ἀμαρτήματος, τὴν κτήσιν τοῦ ἰδεώδους τῶν ἰδεωδῶν· ἐκ δὲ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης προπαρασκευάζεται ἡδὴ νὰ παρελάσῃ νέα κοινωνικὴ καὶ ἱστορικὴ σύνθεσις καὶ δημιουργία. Ὁ κατὰ φύσιν νέος ἀνθρώπος εἶνε ὁ προωρισμένος ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν παλαιόν, τὸν ἤδη ἀπερχόμενον, σαπρόν, δεδηλητηριασμένον ἐκ τῶν καταχρήσεων καὶ τῶν ἡδονῶν τοῦ παρὰ φύσιν βίου, ὑφ' οὗ διεπαιδαγωγήθη καὶ ἐρρυθμίσθη ἐπὶ αἰῶνας ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ τάξις, ἣτις ὁσημέραι ἀποχωρεῖ ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς. Ἄπαντες κατανοοῦσι

τήν ἀθλιότητα, τὴν ἀχρησίαν τοῦ κόσμου τούτου. Σοφοὶ καὶ ἄσοφοι παρασκευάζουσι τὰ ἐπιτάφια αὐτοῦ τάβανα. Ὁ Ἐκκλησιαστής ἔχει ἤδη τὸν λόγον πρὸ τοῦ σωροῦ τῶν ἐρειπίων. *Ματαιότης Ματαιοτήτων!*

Τοιαύτη ἡ ἀρχομένη ἐκδήλωσις τῆς νέας ἰδέας καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἀλλὰ τὸ παρελθὸν ἐπιμένει· δὲν ρίπτει τὰ ὄπλα· ἀγωνίζεται μέχρις ἐσχάτων. Τίς ὁ νικήσων ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τούτῳ τοῦ ἱστορικοῦ κύρους καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας;

* *

Ἐκφυλισμός. Φυσικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξαχρείωσις τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ εἴδους. Τοιαύτη ἡ τραγῳδία τῆς γαλλικῆς κοινωνίας κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ Δεκάτου τετάρτου, τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ δεκάτου πέμπτου Λουδοβίκου.

Τὸ πλεῖστον τῆς Εὐγενείας ἐξεφυλίσθη ἐκ τῶν προειρημένω· αἰτίων εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἡ εὐγενὴς οἰκογένεια καταρτίζεται ἐκ συγγενικῶν ἐνώσεων, καὶ ἡ αἰμομιξία αὐτὴ δημιουργεῖ ἀπογόνους φυσικῶς, ἠθικῶς, πνευματικῶς ἀναπήρους καὶ διεφθαρμένους. Ἐκ τοιούτων ἀνθρωπίσκων στρατολογεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία, ἡ ἀνωτάτη πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ λειτουργία, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων. Εἶνε αἱ διευθύνουσαι τάξεις καὶ δυνάμεις τὰ πράγματα τῆς γαλλικῆς Μοναρχίας. Μέση τάξις, λαός, οὐδὲν σημεινοῦσι· μόλις προσλαμβάνονται εἰς τὰς κατωτάτας βαθμίδας τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς λειτουργίας.

Ἐτι μᾶλλον καθίσταται ἐκφυλὸς ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια. Ἡ κατάχρησις τῆς ἐξουσίας εἶνε ἐν τῶν ἀποτροπαιοτάτων ἐγκλημάτων τῶν βασιλικῶν δυναστειῶν τοῦ τε ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου κόσμου. Παραδείγματα ἐκ τῆς ἱστορίας αἱ δυναστεῖαι τῆς Βαβυλώνας, τῆς Ἀσσυρίας καὶ τῆς Μηδοπερσίας, ἐν αἷς ἦσαν ἐπιβεβλημένοι γάμοι μόνον μεταξὺ τῶν στενοτάτων συγγενῶν. Ὁ πατὴρ ἐλάμβανε σύζυγον τὴν θυγατέρα, ἡ μήτηρ τὸν υἱόν, ἀδελφὸς τὴν ἀδελφήν. Ὑπὸ τοιοῦτο βδελυρὸν οἰκογενιακὸν καθεστῶς ἐπήρχετο ἀδυσώπητος τιμωρὸς ἡ Νέμεσις τοῦ ἐκφυλισμοῦ καὶ τῆς ἐξαχρείωσεως. Ἡ οἰκογένεια τῶν Σελευκιδῶν τῆς Συρίας καὶ τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου παρέχει ἐπίσης παραπλήσια διδάγματα ἐξαχρείωσεως ἕνεκα τῶν αἰμομικτικῶν ἐνώσεων. Τὸ τραγικὸν τοῦτο φαινόμενον ἐκδηλοῦται ἐτι μᾶλλον ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ Ρώμῃ ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου. Ἀπὸ τοῦ πρώτου τούτου

ἰδρυτοῦ τῆς ρωμαϊκῆς Μοναρχίας μέχρι τοῦ ὑστάτου τῶν ἀπογόνων του, τοῦ Νέρωνος, τὰ κυριώτατα χαρακτηριστικὰ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας εἶνε ἡ ἀσωτία, ἡ πορνεία, ἡ μοιχεία, ἡ αἰμομιξία, ἡ δολοφονία. Κίναδοι, μοιχαλίδες, ἑταῖροι ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου. Οἱ ἐπίλεκτοι ὀνομάζονται Κλαύδιος, Καλιγούλας, Νέρων, Ἀγριππίνα, Μεσσαλίνα· ὁ ρωμαϊκὸς ὄχλος—δὲν ὑπάρχει λαός, οὔτε εὐγένεια, ἀστικὴ ἢ πολιτικὴ ἀρετὴ—προσαρμόζεται εἰς τὸ φαῦλον τοῦτο πολιτικὸν καθεστῶς, ἐλαχίστων ἐντίμων πολιτῶν διαμυρτωμένων κατὰ τῶν κακουργιῶν τούτων. Ἡ ἔκτροπος αὕτη κατάστασις προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς αἰμομιξίας, τῆς διαφθορᾶς τοῦ εἴδους, ἐκ τοῦ νόμου τῆς κληρονομικότητος, ὅφ' ἦς τὴν ἐπιρροὴν οἱ ἐπίγονοι καθίστανται καχεκτικοὶ καὶ διεφθαρμένοι δι' ἀμαρτίας γονέων.

Ἐκ τῆς φυσιολογικῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ταύτης ἀνισορροπίας προέρχεται τὸ παθολογικὸν φαινόμενον τοῦ ἐκφυλισμοῦ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ εἴδους. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία παραγνῶριζει ἑαυτήν, προβαίνουσα εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἀνοσιουργημάτων. Ὁ φυσιολογικὸς ὄργανισμὸς ἀλλοιοῦται· ἐκπίπτει ὁ ἠθικὸς. Ἐκλείπει ἡ σαφὴς ἀντίληψις τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ δικαίου. Ἡ θέλησις τοῦ ἰσχυροῦ· αὕτη καὶ μόνη δικαιούται νὰ πράττῃ τὰ πάντα αὐταρέσκως. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς κολακείας καὶ τῆς χαμερπείας, καταχρᾶται τὴν ἑαυτῆς δύναμιν μέχρις ἄλλοφροσύνης. *Quo d principio placuit, legis vigorem habetur.* Τοῦτο εἶνε τὸ κρατοῦν δόγμα ἐν Ρώμῃ· καὶ τὸ δόγμα τοῦτο, ἀπόλυτον, ἀνεξέλεγκτον, παρήγαγε τὰ μεγάλα ἐκεῖνα τέρατα, τοὺς ἀνισορρόπους τῆς ρωμαϊκῆς Ἱστορίας, ἦτις παρὰ τὰς εὐγενεῖς μορφὰς ἐλαχίστων αὐτοκρατόρων, τῶν Ἀντωνίνων, τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πληθὺν ἐγκληματιῶν, διεφθαρμένων ἐκ τῆς καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας. Καλιγούλας, Νέρων, Δομιτιανός, Ἡλιογαθάλος, Ρωμῦλος Αὐγουστῶλος.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀναπαρίσταται ἐν τῇ νεωτέρᾳ εὐρωπαϊκῇ Ἱστορίᾳ· τὰ αὐτὰ αἰτία, τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Μεταναστεύσεως καὶ τῆς ἰδρύσεως νέων πολιτικῶν συστημάτων, ἡ γαλλικὴ Ἱστορία παρουσιάζει τὸ φαινόμενον τῶν Μεροβιγγίων *Rois fainéants*, ἀναμφίβολον ἀποτέλεσμα τῶν ἐκ συγγενείας γάμων, τῆς ἐξαχρείωσεως τοῦ εἴδους, τῆς καταχρήσεως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτίων ἐπῆλθε βραδύτερον ἡ ἐξαχρείωσις ἀπάντων σχεδὸν τῶν δυναστικῶν οἰκῶν τῆς νεωτέρας Εὐρώπης ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ. Ἐν τῇ μοναρχικῇ Γαλλίᾳ, μετὰ τὴν κα-

τίσχυσιν τῆς βασιλείας κατὰ τῆς τιμαριωτικῆς ἀτασθαλίας, ὁ ἐλέφ θεοῦ μονάρχης, νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος, καταληφθεὶς ἐξ ἀλαζονείας, διαφθαρθεὶς ὑπὸ τῶν περσιτῶν καὶ τῶν κολάκων, καταφεύγει ἀθέατος ὡς Ἀσιανὸς μονάρχης ἐντὸς τῶν ἀδύτων τοῦ οἴκου, περιστοιχιζόμενος παρὰ τῶν οἰκείων καὶ τῶν ἐμπίστων, μὴ τολμώντων νὰ εἰπωσιν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν, περὶ μηδενὸς μεριμνῶντων ἢ περὶ τοῦ σαρκίου αὐτῶν καὶ τῶν εὐτελεστάτων συμφερόντων. Διαφθορά, ἐξαχρείωσις, κατάχρησις τῆς ἐξουσίας· θρησκευτικὴ καὶ φιλοσοφικὴ μισαλλοδοξία, ἀποστευροῦσι τὰς πηγὰς πάσης σκέψεως καὶ ἐνεργείας. Εἰς τὸν μονάρχην ἐπιτρέπεται πᾶσα πρᾶξις, ἀντικειμένη εἰς τὴν κοσμιότητα καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ συμφέρον τοῦ κράτους καὶ τῆς μοναρχίας. Ὑπὸ τοιοῦτο περιβάλλον ἐξαφανίζεται ἡ δυναστεία τῶν Βαλουά, ἀντικαθισταμένη ὑπὸ τῶν Βουρβόνων, ἐγκαθισταμένων ἐπίσης ἐν διαφόροις εὐρωπαϊκαῖς θρόνοις ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐν Νεαπόλει, ἐκ φιλοδοξίας τῶν ἡγεμόνων, καὶ ἐνίοτε παρὰ τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας.

Πολλάκις ἐπιφαίνονται ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηπῆς ἐπιφανεῖς ἀντιπρόσωποι τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν, τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς τέχνης. Ἐνίοτε δὲν στεροῦνται τῆς εὐνοίας τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν μεγιστάνων, αὐτοῦ τοῦ γυναικείου φύλου, ἀποσπωμένου τῆς μερίμνης τοῦ βίου τῶν αἰθουσῶν καὶ τῶν λοιπῶν τῆς κοινωνικῆς εὐωχίας καταγωγίων. Ἀλλὰ μετὰ προσωρινὴν λαμπρῆδονα ἐξαφανίζονται, ὑποπίπτοντες εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς περὶ αὐτὸν συμμορίας τῶν τυχοδιωκτῶν καὶ τῶν παρασίτων.

*
* *

Πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν τελευταίων βασιλέων τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, περιορίζομαι εἰς τὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν τριῶν Λουδοβίκων, τοῦ ἐνδεκάτου, τοῦ δεκάτου τρίτου, τοῦ δεκάτου πέμπτου. Ὑποδείγματα φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξαχρείωσης. Ὁ πρῶτος τούτων, ὁ ἐνδέκατος παρουσιάζει φαινόμενον καταπληκτικῆς νευρασθενείας· ἀπεκλίνει εἰς τὴν παραφροσύνην, κληροδοτηθεὶσαν αὐτῷ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Βαλουά. Ἐκλυτος εἰς τὰς ἡδονὰς. τραχύς, βίαιος, κρᾶμα σωφροσύνης καὶ παραληρήματος, ὑποκριτῆς, ἰδιότροπος, μηδεμίαν ἔχων πολλὰκις συνείδησιν τῶν περὶ αὐτὸν τελουμένων, ὑφίσταται πᾶσαν ὑποβολήν, καθίσταται νευρῶσπαστον κακουργίας καὶ μοχθηρίας. Ἐπιτέλους ἀποθνήσκει κατόπιν μακρῶν καὶ σκληρῶν κακοπαθειῶν κατὰ

τὰ τελευταία τῆς ζωῆς του ἔτη· ἐκ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ οἱ πλείστοι ἀποθνήσκουσι προῶρως· ἕτεροι ἄνευ διαδοχῆς καὶ ἐκπεφυλισμένοι.

Λουδοβίκος ὁ δέκατος τρίτος δὲν ἐστερείτο πλεονεκτημάτων· ἀλλ' ἐν γένει ἦτο ἐπιρρεπὴς εἰς τὴν μελαγχολίαν, ὡς ἐκ τῶν προῶρων καταχρήσεων ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Πρότυπον τέλειον ἐκφυλισμοῦ. Καὶ αὐταὶ αἱ παρὰ φύσιν ἡδοναὶ δὲν ἦσαν ἀλλότριαι αὐτῷ. Ἀντικείμενον τῆς παθολογικῆς ἐπιστήμης, ὀκνηρὸς, ἀμαθὴς, διήλθε τὸν βίον αὐτοῦ ἐν ραστώνῃ καὶ ἀπραξίᾳ. Φυσικῶς καὶ πνευματικῶς νεκρὸς πρὸ τοῦ θανάτου.

Φαυλότερος ἀκόμη, ἄτιμος ὑπὸ πᾶσας τὰς ἀπόψεις, ὑπῆρξε Λουδοβίκος ὁ δέκατος πέμπτος, καταπληκτικώτατον παράδειγμα ἀνθρωπίνης ἐξαχρείωσης. Ἀδιαφορῶν περὶ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος του, ὡς βασιλέως τῆς Γαλλίας, δὲν ἐδίσταζεν εἰς θυσίαν αὐτῶν ἐν πληρεστάτῃ ἀκαταλογιστῆ· ἀναίσθητος, ἐγωπαθὴς, ἀσυνείδητος, ἠθικὸς παράφρων, ἀπεστρέφετο τὸν υἱὸν του· διετέλεσεν εἰς ἀθεμίτους πρὸς τὰς θυγατέρας του σχέσεις, ἐξ ὧν ἐτεκνοποίησε καὶ πρὸς ἃς οὐδεμίαν ἔτρεφε στοργὴν καὶ ἀγάπην. Περιεφρόνει αὐτὰς καὶ ὡς παλλακίδας καὶ ὡς θυγατέρας. Εἰς τῶν υἱῶν του ἐκ μιᾶς τῶν ἡγεμονίδων τούτων τῆς Γαλλίας, ὁ κόμης de Narbonne, ἐγένετο μετὰ ταῦτα ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ τοῦ δεκάτου ἔκτου Λουδοβίκου καὶ τοῦ Ναπολέοντος. Μηδαιμὸς ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν, κατέλιπε διαδόχους, ἐξαφανισθέντας προῶρως ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ἀτυχῆ Λουδοβίκον τὸν δέκατον ἕκτον.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξαχρείωσης τῆς βασιλικῆς δυναστείας τῆς Γαλλίας. Φιλεῖ τὸ ὑπήκοον μιμαῖσθαι τοὺς ἄρχοντας. Ἡ ἐξαχρείωσις ἐξησθένησε τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Ἡ Ἐπανάστασις ἦτο προσωρισμένη νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν διαφθοράν, ἀπειλοῦσαν αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς Γαλλίας.

Ὁ θάνατος ἠπλωσε τὰ πτερά του ἐπὶ τῆς ἐξηχρειωμένης καὶ παραπαιούσης ταύτης κοινωνίας. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐπαϊόντων ἐλπίζει. Αἱ τρεῖς κύριαι δυνάμεις τῆς χώρας, βασιλεία, τὸ ἱερατεῖον, ἡ εὐγένεια οὐδεμίαν ἐξασκοῦσιν ἐπιρροὴν πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ καθεστώτος, ὅπερ ὀσημέραι καταδεικνύται, ὅτι δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως. Τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα, οἰνόπνευμα, νέκταρ ταῦτοχρόνως καὶ δηλητήριον, ἀλλὰ δηλητήριον τονωτικὸν τοῦ χαλαρωθέντος νευρικοῦ συστήματος, ἐνεργεῖ ἀσυνείδητως καθ' ἅπασαν τὴν κοινωνικὴν ἱεραρχίαν. Εἰσδύει ὀσημέραι εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως, εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἱερατείου, καὶ ἔτι μᾶλ-

λον εἰς τὰς ἀριστοκρατικὰς κηρούσας, ἐν αἷς πρωτοστατοῦσιν ἤδη οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἰδεολόγοι, σκαπίζοντες τὸ νέον σάλπισμα τῆς προσεγγιζούσης παλιγγενεσίας. Τὸ ἀνθρώπινον ὄν ἐπιζητεῖ τὰ δικαιώματά του· πνοὴ ἐλευθερίας καὶ ἰσοτιμίας δι' ἕλων τῶν κοινωνικῶν αὐτοῦ πόρων. Ἀνομολογεῖται παρὰ πάντων, ὅτι ἡ κρατοῦσα κατάστασις ἀνάγκη νὰ ἐξαφανισθῇ· τοῦτο δὲ δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἢ μόνον διὰ τῆς ἀνατροπῆς τῶν εἰδώλων. Ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀπορρέουσα ἀπὸ τῶν διδαγμάτων τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἡ μὴ κλίνουσα τὸ γόνυ πρὸ τοῦ ἀλαθῆτος, χαιρετίζεται παρὰ πάντων ὡς ἰέρεια τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνίας. Τὸ φῶς αὐτῆς δὲν σκοτίζει· τὸ ὑναντίον, καθοδηγεῖ πρὸς τὴν κτῆσιν τοῦ νέου κόσμου. Ἀπόρρητον ἄγγελμα ἀναγγέλλει εἰς τὸν γαλλικὸν λαόν, ὅτι ἐγγὺς ἔσται ἡ ἡμέρα τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς χειραφετήσεως, τῆς διασπάσεως τῶν σιδηρῶν κλοιῶν τῆς τυραννίδος.

Ἄλλ' ἐν τῇ ἐξεγέρσει ταύτῃ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων ἡ διατάραξις, ψυχικῆ, ἠθικῆ, πνευματικῆ, ἔτι μᾶλλον ἐπεκτείνεται — μέχρι παραληρημάτος, μέχρι τοῦ ἀκαταλογίστου. Πρόγραμμα ἢ κατάλυσις τῶν ὑφισταμένων θεσμῶν. *Ecrasez l'infame*, κραυγάζει ὁ Βολταίρος. Ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος εἶνε ὁ τέλειος, ὁ ἀγαθός· τὸ ὑναντίον διεφθαρμένος εἶνε ὁ κοινωνικός, ὁ πεπολιτισμένος· ἐπιφωνεῖ ὁ Ρουσσώ· ἡ οἰκογένεια, ὁ γάμος, ψεῦδος· ἡ ἰδιοκτησία κλοπὴ· ἡ βασιλεία χίμαιρα, ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τῶν πρώτων νομοθετῶν, ἐκμεταλλευομένων τὴν ἀνθρωπίνην ἄγνοιαν πρὸς ἰδιωφελίαν. Ἐλευθερία τοῦ ἔρωτος, χειραφετήσις τῆς σαρκός· κατάλυσις παντὸς καθεστώτος. Πάντα ταῦτα θὰ ἀποτελέσωσι τὰ θεμέλια τῆς νέας κοινωνίας· *Fata morgana*.

Ἐπὲρ πᾶσαν κοινωνικὴν δύναμιν, ἀρυσμένην τὸ κύρος αὐτῆς ἐξ ἀποκαλύψεως καὶ παραδόσεως, παρίσταται τὸ δόγμα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ὡς θεμελίου τοῦ νέου κοινωνικοῦ καθεστώτος. Ὁ λαὸς ἐξασκεῖ ἀπολύτως τὰ δικαιώματά του, ἀπὸ τῆς φύσεως ἀπορρέοντα, καὶ μέχρι τοῦδε παραβιασθέντα ὑπὸ τῆς κοινωνίας. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ Ἐυαγγελίου τῆς Κοινωνικῆς Συνθήκης. Ἡ Συνθήκη εἶνε ἡ ἀφετηρία τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ δικαίου. Τὸ ἐκήρυξεν ἤδη ἀπὸ αἰῶνων ὁ φιλόσοφος τῆς Ἀκαδημίας· ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων τῆς Μεταρρυθμίσεως κηρύσσεται αὕτη ὡς ἡ ἀφετηρία τῶν πολιτικῶν δογμάτων ἀπὸ τοῦ Οὔγωνος Γροτίου καὶ τοῦ Σπινόζα, μέχρι τοῦ Θωμᾶ Χόβδη καὶ τοῦ Ἰωάννου Ἰακώβου Ρουσσώ. Ὁ λαὸς διὰ τῆς συνθήκης, ἥτις εἶνε ἡ ἀλληλεγγύη, δικαιούται νὰ καταστῇ κύριος τῆς καταστάσεως, νὰ κανονίσῃ τὰ κατ' αὐτὴν ἐπὶ τῇ βίᾳ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν

θηρησκευτικὴν ἀντίληψιν καὶ συνείδησιν, εἶνε δημιουργημὰ τῆς λαϊκῆς βουλήσεως καὶ πνευματικῆς θρησκείας, οἰκογένειας, ἰδιοκτησίας, πᾶς κοινωνικός καὶ πολιτικός θεσμός. Ὁ νέος οὗτος ἄνθρωπος, ὁ φυσικός, εἶνε παγκόσμιος· δὲν ἀνήκει εἰς ὀρισμένην φυλὴν, κοινωνίαν, ἔθνος· ταῦτα πάντα εἶνε κατασκευάσματα τῶν αἰῶνων, ὅτινες ἀντικατέστησαν τὸ κατὰ φύσιν ζῆν διὰ τεχνητοῦ, ἀλλὰ παρὰ φύσιν καὶ διεφθαρμένου βίου. Μόνον διὰ τῆς συνθήκης ἐγκαθίστησιν ὁ ἄνθρωπος τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἐν δὲ τῇ μετὰ τῶν ὁμοίων του συμπράξει ἐξασφαλίζει ἑαυτὸν ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιβουλῆς καὶ προσβολῆς. Ἐν ὀνόματι τῆς πρωτογόνου συνθήκης οὐδεὶς καθεστηκὸς νόμος δεσμεύει αὐτὸν ἢ περιορίζει· δικαιούται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ τὸν μεταβάλλῃ. Νόμος, μὴ ὑπ' αὐτοῦ τεθειμένος, στερεῖται παντὸς κύρους. Ἡ κοινωνικὴ αὕτη συνθήκη δὲν εἶνε ἱστορικὴ, συνομολογηθεῖσα ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ ἀνθρώπινου γένους· εἶνε μετὰ τῶν λαῶν κατὰ τινὰ ὀρισμένην περίοδον, εἶνε φυσικὴ, συνομολογηθεῖσα, ἀγενεαλόγητος, σιωπηλῶς ἐκδηλωθεῖσα καὶ ἐκτοτε ὑφισταμένη.

Ἡ ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης δημιουργουμένη πολιτικὴ κοινωνία εἶνε προῖον τῆς καθολικῆς βουλήσεως· εἶνε τι ἑνιαῖον, ὁμογενές· δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν αὐτονομίαν τοῦ ἀτόμου. Τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, ἡ Πολιτεία, διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἀποτελοῦν νόμιμον ἀνθρώπινον καθεστῶς, δικαιούται νὰ καταλύσῃ πᾶν ὑφιστάμενον τοιοῦτο καθεστῶς, τὴν θρησκείαν, τὴν οἰκογένειαν, τὴν ἰδιοκτησίαν. Συνεπεία τοῦ δόγματος τούτου ἡ Ἐπανάστασις καθίσταται ἐν τῇ τετραγαμνῇ συνειδήσει τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, τῶν χθὲς καὶ πρώην ἀπαθῶν καὶ Ἐπικουρείων, τῶν ἤδη ἐξεγερθέντων ἀπὸ τῆς νάρκης ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν παραληρημάτος, προελθόντος ἐκ τοῦ νέκταρος ἄμα καὶ τοῦ δηλητηρίου τῆς Κοινωνικῆς Συνθήκης, ἡ μόνη πίστις, ἡ μόνη ἐλπίς, ἡ μόνη μέθοδος, δι' ἧς τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ δὴ ὁ γαλλικὸς λαός, θ' ἀκολουθήσῃ νέας τρίβους ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ σταδιοδρομίᾳ. Τὰ ἐμβριθέστατα, τὰ σκεπτικώτατα τῶν πνευμάτων ἀδιστακτικῶς πιστεύουσιν εἰς τὰ νέα ταῦτα θέσφατα, εἰς τὴν νέαν ἰδέαν, τὴν προωρισμένην νὰ ἐξαγάγῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀγνοίας, ν' ἀπελευθερώσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς βίας καὶ τῆς καταδυναστεύσεως, νὰ τὸν καθοδηγήσῃ πρὸς τὴν νέαν κατεύθυνσιν τῆς ἱστορίας. Τὸ νέκταρ καθυδύνει· ἀλλὰ τὸ ἐμπεριεχόμενον ἐν τῷ κυπέλλῳ δηλητηριώδες ὑγρὸν διαφθείρει. Ἐξεγείρεται ἡ συνείδησις· ὀράματα μυστηριώδη, ἀπροσδόκητα, πρωτοφανῆ, διαταράττουσι τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν. Εἶνε τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ Ἀποκάλυψις. Ἐπιφαίνονται ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς οἱ μυσταγωγοὶ τῆς νέας Ἐπιστήμης.

Παρά τὸν Μοντέσκιον, τὸν Ρουσσώ, τὸν Βολταίρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπιτελεῖς καὶ μυσταγωγούς τῆς νέας ιδέας, ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπαναστατικὸν τοῦτο ὄργανον τῆς σκέψεως σήμερον φημίζεται μᾶλλον ἢ ἀναγινώσκεται. Τὸ πολὺ εἶνε γνωστὴ ἢ προεισαγωγὴ τοῦ μαθηματικοῦ d' Alembert· ἀλλὰ διατρανοῖ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος· κολοσσαῖον μνημεῖον τῆς σκέψεως, οὗ προηγήθη τὸ φιλοσοφικὸν λεξικὸν τοῦ Bayle, παρήκολούθησε δὲ τὸ τοῦ Βολταίρου.

Ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ ταύτῃ ἀπετυπώθη ἡ γαλλικὴ σκέψις, ζωηρά, ἀκατάσχετος. Εἶνε ἡ ἐπιστημονικὴ Κατήχησις τῶν νέων αἰῶνων, τὸ ὄργανον τῆς σκεπτομένης γενεᾶς· πρόγραμμα δ' αὐτῆς ἡ μεταβολὴ τοῦ δημοσίου φρονήματος, ἡ κατεύθυνσις αὐτοῦ πρὸς τοὺς νέους ὀρίζοντας τῆς ἱστορίας, θεωρητικούς καὶ πρακτικούς, ἀλλὰ πάντοτε λελογισμένους· ἡ καταπολέμησις τῶν θρησκευτικῶν προλήψεων· ἡ ἀνεξιθρησκεία, ἐξικνουμένη μέχρι τῆς ἀθεΐας· ἡ μεταρρύθμισις τῆς νομοθεσίας τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν θεσμῶν. Ὡς πρὸς τὸ κρατοῦν πολιτικὸν καθεστῶς, τὸ μοναρχικόν, οὐδεμία κριτικὴ· ἐζητεῖτο μόνον ὁ περιορισμὸς τῶν κατοχρήσεων τῆς μοναρχίας, τῆς αὐλῆς καὶ τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας.

Φιλοσοφικὸν δόγμα τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τὸ περιβόητον «μηδὲν ἐν πᾶσι καὶ οὐδὲ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει». Ἀληθής, πραγματικὴ φιλοσοφία εἶνε ἡ ἐπιστήμη τῆς φύσεως· πάντα τὰ ἐκτὸς αὐτῆς λήρος καὶ χίμαιρα. Ἡ ἐκ τῶν προτέρων φιλοσοφικὴ ἔρευνα, ἡ μεταφυσικὴ σκέψις, προγεγραμμένη. Ὁ μεταφυσικὸς Καρτέσιος χαρακτηρίζεται ὡς χιμαϊρικὸς σοφός, λόγιος, ἰδεολόγος. Οὐδεμία μνεῖα τοῦ Marmontelle. Ὁ δέκατος ἑβδομος αἰὼν χαρακτηρίζεται ὡς λαμπρὰ λογοτεχνικὴ περίοδος τῆς γαλλικῆς σκέψεως.

Λογικὸς ἄνθρωπος, σκεπτόμενος, εἶνε ὁ μηδεμίαν πρὸς τὴν φαντασίαν ἔχων σχέσιν καὶ ἐπικοινωνίαν.

Πραγματικὴ φιλοσοφία, κατὰ τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν, εἶνε ἡ ἱστορία αὐτῆς, τούτεστιν ἡ ἐπιθεώρησις καὶ ἡ ἀφήγησις τῆς ἀνθρωπίνης χιμαϊρας, τῶν δραμάτων, τῶν ἐκστάσεων, τῆς οὐτοπίας τοῦ ἰνθρωπίνου γένους. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ πραγματικὴ φιλοσοφία, ὁ ἄνθρωπινος Λόγος ἀποκαλύπτεται τὸ πρῶτον διὰ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. Τῆς φιλοσοφικῆς δὲ ταύτης ἐπισκοπήσεως ἀντικείμενον εἶνε αἱ μαθηματικαὶ καὶ φυσικαὶ ἐπιστήμαι, αἱ μόναι κλειδεὲς τῆς Γνώσεως, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται τῆς ἀνθρωπότητος ἡ εὐημερία. Διὰ τῆς νέας ταύτης ἀντιλήψεως τῶν φυσικῶν καὶ

τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἡ Νέα ἐπιστήμη, ἣν ἀποκαλύπτει ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία, ἀποκυρττει πᾶν ἰδεῶδες, ὡς χιμαϊρικόν, ὡς ἀντίθετον πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὴν κατανόησιν τῆς ἀληθείας. Μόνον διὰ τῶν μεθόδων τούτων τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀναζητοῦν τὸ ἀληθές καὶ τὸ χρήσιμον, θέλη ἐξέλθει τῆς σκοτίας, τῆς βαρβαρότητος, τῆς πλάνης, τῆς ἀμαθείας, καὶ θέλει κατορθώσῃ νὰ προβῇ εἰς τὴν κατάρκτησιν τῆς ἀληθείας.

Ἡ ἀνθρωπίνη Ἱστορία, διὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ταύτην ἀντίληψιν, οὐδὲν προσφέρει διδάγμα εἰς τοὺς λαοὺς, εἰς τοὺς βασιλεῖς, εἰς τὰς κυβερνήσεις. Οὐδὲν δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν ἐξ αὐτῆς ἀσφαλές καὶ χρήσιμον πόρισμα καὶ διδάγμα. Πᾶσα δ' ἡ μέχρι τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας διαρρέυσασα χρονικὴ περίοδος εἶνε ἄθροισμα ἀμφιβόλων ἀφηγήσεων, βαρβάρων ἀντιλήψεων, προσωπικῶν ἐλατήριον τοῦ ἱστοριοδίφου.

Ἡ θρησκεία ὑπῆρξεν ἀπὸ αἰῶνων ὁ κακὸς δαίμων τῆς ἀνθρωπότητος· ἡ ἄρνησις αὐτῆς ἐπιβάλλεται καὶ εἰς τὸ ἄτομον, καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως, ἡ θετικὴ θρησκεία, εἶνε τὸ δνειρον τοῦ ὀπιοφάγου· τὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα ἐξ ὀλοκλήρου τυγχάνουσιν ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἐχθρὰν πάσης θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως, πολυθεϊστικῆς, πανθεϊστικῆς, μονοθεϊστικῆς· θεΐσται καὶ ἄθεοι καὶ τίθενται ἐν τῇ αὐτῇ μοίρᾳ. Ἡ παράδοσις εἶνε ἀντίθετος πρὸς τὴν σκέψιν, τὴν πραγματικότητα, τὴν ἀλήθειαν· ὑποδουλοῖ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὸν λόγον, τὴν συνείδησιν, τὴν ἐπιστήμην.

Ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία δὲν ἐκηρύχθη ἀπολύτως καὶ ἀποτόμως κατὰ τῆς μοναρχικῆς μορφῆς τῆς πολιτείας· δὲν ἠδύνατο, οὐδὲ συνέφερεν αὐτῇ τοῦτο. Τὸ κρατοῦν πολιτικὸν καθεστῶς δὲν ἐπιτρέπει οἰανδήποτε κριτικὴν αὐτοῦ καὶ ἀντιλογίαν. Ἐν γένει ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία ἐφρόνει, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη πρόοδος, ὑπὲρ ἧς ἠγωνίζετο, ἠδύνατο νὰ τύχῃ πραγματώσεως καὶ ὑπὸ τὰ μοναρχικὰ καθεστῶτα διὰ μεταρρυθμιστικῶν μοναρχῶν, οἷοι ἡ Σεμίραμις τοῦ Βορρά, ὁ μέγας Φρειδεραΐκος, Ἰωσήφ ὁ δεῦτερος, καὶ αἱ λοιποὶ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀντιπρόσωποι τοῦ πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ. Ἄλλ' ἐν τῇ οἰκονομικῇ ὀργανώσει τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας κηρύττει ἀπόλυτον ἐλευθερίαν, τὸν σεβασμὸν τῆς ἀτομικῆς αὐτονομίας. Ἡ ἐλευθέρᾳ ἐργασία, οἷα ἐδιδάχθη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀδάμ Σμιθ καὶ τὸν Turgot, ὑπὸ τῶν περὶ τὴν φυσιοκρατικὴν Σχολὴν φιλελευθέρων καὶ προαδευτικῶν, εἶνε τὸ πρῶτιστον τῶν δογμάτων τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, ἀποκηρυξάσης πάντα τὰ οἰκονομικὰ προνόμια τῆς εὐγενείας. Πάντα ἐπίσης τὰ προνόμια ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐν τῇ νομοθε-

σίχ. ἐν τῇ διοικήσει, καταπολεμήθησαν ὑπ' αὐτῆς ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐν ὀνόματι τῆς κοινωνικῆς ὠφελείας· ἐπιζητεῖται δι' αὐτῆς ἢ μεταρρυθμίσις τοῦ ποινικοῦ συστήματος. Πρώτιστος καὶ ὕστατος σκοπὸς τῆς ποινῆς εἶνε ἢ ἐξασφάλισις τῆς κοινωνίας διὰ τῆς προλήψεως τοῦ ἀδικήματος, τῆς βελτιώσεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκφρεθισμοῦ τοῦ ατόμου. Ὁ Βεκκαρίας, ὁ Βολταῖρος, σύγχρονοι καὶ συναγωνισταὶ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, τὸν αὐτὸν ἐπίσης ἐκήρυττον σκοπὸν τῆς ποινῆς. Δόγμα αὐτῆς: «Ὁ ἀνόητος μόνον τιμωρεῖ τὸ κακόν· ὁ ἀληθὴς πολιτικὸς ἀνὴρ τὸ προλαμβάνει».

Ἐν γένει ἢ ἀπόλυτος μοναρχικὴ ἐξουσία οὐδεμίαν προκαλεῖ ἀντιπάθειαν ἐν ταῖς τάξεσι τῶν πλείστων περὶ τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν μεταρρυθμιστῶν τοῦ συγχρόνου κοινωνικοῦ καθεστώτος. Οὐδεὶς λόγος σχεδὸν περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, περὶ τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐλευθερίας, τῆς τοσοῦτον ἐξυμνηθείσης ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τῶν Νόμων καὶ τῶν Ἀγγλικῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀρσέτου. Διεκδικεῖται μὲν ἢ ἐλευθερία τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ πολιτικὴ. Καὶ ὑπὸ τὸ ἀπόλυτον μοναρχικὸν καθεστῶς δύναται νὰ εὐδοκηθῆσιν ἢ κοινωνικὴ εὐημερία.

Ἐκ πάντων τούτων τῶν περὶ τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν ἢ ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπιρροὴ δὲν ἐξεδηλώθη τοσοῦτον ἰσχυρά, ὅσον ἢ ἐπιρροὴ τοῦ Μοντεσκιου, τοῦ Ρουσσώ, τῶν Φυσιοκρατικῶν· ἀλλ' ἐμμέσως τὸ ἐπαναστατικὸν αὐτῆς κήρυγμα περιφανῆ κατήγαγε θρίαμβον. Καταδικάσασα τὴν παράδοσιν, θρησκευτικὴν, φιλοσοφικὴν, ἱστορικὴν, κηρύξασα τὴν κυριαρχίαν τοῦ πνεύματος, τὴν ἐπιστημονικὴν χειραφέτησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐν πολλαῖς συνετέλεσεν εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς μεγάλης μεταβολῆς. Εἶνε προφανεστάτη ἢ ἀποτυχία αὐτῆς, ἢ χρεωκοπία, φιλοσοφικὴ, ἠθικὴ, πολιτικὴ· ἀλλ' ἄφ' ἑτέρου, διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῆς ἐπιχειρημάτων καὶ δεδομένων, ἐνίσχυσε τὸ ἀνθρώπινον κριτήριον, συνετέλεσε δὲ πολυτρόπως εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ καὶ τὴν αὐτονομίαν. Τοῦτο εἶνε τὸ μέγα κατόρθωμα τοῦ δμίλου, ὅστις παρὰ τὰ ὀλισθήματα αὐτοῦ, τὰς πλάνας, τὰς ὑπερβολὰς, δικαιούται νὰ καυχήθῃ πρὸς τοῦ κριτηρίου τῆς ἱστορίας, ὅτι ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας ἐβροντοφωνήθη ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις φιλοσοφικῶν καὶ ἱστορικῶν κήρυγμα πρώτης δυνάμεως — ἢ χειραφέτησις, ἢ διακήρυξις τῶν ἀπαρχαρίτων δικαίων τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς σταδιοδρομίᾳ, ἢ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς καταδυναστεύσεως καὶ τῆς τυραννίας.

Ἡ Διακήρυξις τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων οὐ σμικρὸν ὑπέστη τὴν

ἐπιρροὴν τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. «Σκοπὸς τῆς κοινωνίας εἶνε ἢ καθολικὴ εὐημερία. Ὁ νόμος εἶνε ὁ αὐτὸς δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διάτασων πᾶν τὸ ὠφέλιμον, ἀπαγορεύων ὅ τι ἐπιζητήμιον».

**

Ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία καθίσταται ἤδη ἐν Γαλλίᾳ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ σκεπτομένου ἀνθρώπου. Οἱ μυσταγωγοὶ αὐτοῖς ἐπικοινωνοῦσιν ὁσημέραι μετὰ τῶν μοναρχῶν καὶ τῶν μεγιστάνων τῆς μοναρχικῆς Εὐρώπης· τὴν αὐτὴν ἐξασκοῦσιν ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τῆς γαλλικῆς εὐγενείας, εἰ μᾶλλον ἐπὶ τῆς τρίτης τάξεως. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ γέροντες, ἐπαγγέλλονται τὸν μεμυημένον· δυσφοροῦσι κατὰ τῆς κρατούσης τάξεως, τῆς θρησκευτικῆς, τῆς κοινωνικῆς, τῆς πολιτικῆς, κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας, χαρακτηριζομένης θανασίμου νοσήματος, ἀνεπαισθήτως διαφθείροντος πάσας τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις τοῦ ατόμου καὶ τοῦ συνόλου. Πνοὴ φιλάνθρωπίας, ἀλληλεγγύης, ἐλευθερίας, ἐξεγείρει τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν. Ἡ ἐπαναστατικὴ ἰδέα καθίσταται ἡ κοινωνικὴ ἰδέα, ἢ προωρισμένη νὰ ἐξαγνίσῃ τὸν ἀνθρώπον, ν' ἀποκαθάρσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν ρύπων τοῦ παρελθόντος. Ὁ ἀνθρώπος τοῦ λαοῦ εἶνε ἕκατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπος, ὁ ἀγαθός, ὁ ὑπὲρ οὐ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φιλοσόφων καὶ ἰδεολόγων. Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐμφορεῖται λαϊκοῦ ἐνδιαφέροντος, χρησιμοποιοῖ πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως περιφανεῖς ἐπὶ ἀρετῇ καὶ ἀγαθοεργίᾳ ἄνδρας, οἱ οὗτοι ὁ Turgot, ὁ Malesherbes, ὁ Necker. Ἡ ἐπανάστασις κατακτᾷ πᾶν ὅ τι ἐπίλεκτον τῆς γαλλικῆς κοινωνίας, τὴν ἐπιστήμην, τὴν σκέψιν. Μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με. Ἡ νέα σκέψις ἐπιφωνεῖ ἤδη τὸ κήρυγμα τῆς κοινωνικῆς παλιγγενεσίας.

Ἰδίᾳ τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα ἐξεδηλώθη ἐν τοῖς κόλποις τῆς τρίτης τάξεως. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς εἶνε κατ' ἐξοχὴν οἱ θεράποντες τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας· ἡ ὕλική εὐζωία, ἢ ἐκτῆσατο ἢ τάξις αὐτῆ διὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας, ἐνίσχυσεν αὐτὴν ἠθικῶς, πνευματικῶς καὶ κοινωνικῶς — primo vivere, deinde philosophari — πρὸς διεκδίκησιν τῶν ὀφειλομένων αὐτῇ δικαίων. Διατελοῦσα μετὰ τῆς εὐγενείας καὶ τοῦ λαοῦ, ἀποκλίνει καὶ πρὸς τοῦτον καὶ πρὸς ἐκείνην.

Πρωτίστως ἐπιδιώκει τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ἣν εἶχε τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς εὐγενείας καὶ τοῦ κλήρου. Μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος οὐδεμίαν σημασίαν κεκτημένη, φυτοβιοῦσα

ὑπὸ τὸ μοναρχικὸν καθεστῶς, τρέφει πρὸς τοῦτο κατ' ἀνάγκην ἄσπονδον μῖσος. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ μέση τάξις ἀνεγνωρίσθη ἤδη ὡς σημαίνουσα πολιτικὴ δύναμις. Τίνος λόγου ἕνεκα νὰ μὴ ἐπιβληθῆ καὶ ἐν Γαλίᾳ ὡς τάξις, καὶ οὐχὶ ὡς ἄθροισμα ἀτόμων, οὐδὲν κατ' οὐσίαν κεκτημένων δικαίωμα, ἐκμηδενιζομένων ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ κοινωνιαῇ παλαίστρᾳ ὑπὸ τοῦ ἱερατείου καὶ τῆς εὐγενείας;

Ἄλλ' ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐξελίξει τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Γαλλίας, ἔρχεται καὶ ὁ λαὸς αὐτῆς λαμβάνων συνείδησιν καὶ ζωὴν. Μέχρις ὑπερμεσοῦντος τοῦ αἰῶνος διατελεῖ ἐξηφανισμένος ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς. Ἐν ταῖς ἐξοχαῖς ὑφίσταται μονουχὶ τὸν κληρὸν τοῦ δουλοπαρτίκου, εἰ καὶ ἡ δουλοπαρτία κατηργήθη· θεωρεῖται ὑποζύγιον, μίαν καὶ μόνην ἔχον ὑποχρέωσιν, τὴν ἐργασίαν, οὐδὲν δίκαιον· διάγει βίον ἀξιοθρήνητον, ἄξιον θηρίων μᾶλλον ἢ ἀνθρωπίνων ὄντων. Κατ' ἐλάχιστον ἐμερίμνησαν περὶ αὐτοῦ αἱ κυβερνήσεις, ἡ εὐγένεια, ἡ Ἐκκλησία, καί περ ἔκμυζῶσαι τὸ αἷμα αὐτοῦ καὶ τὸν ἰδρώτα. Ἄγνωστος ἡ κυβερνητικὴ πρόνοια· οὐδεμία ἀσφάλεια· οὐδὲν σύστημα παραγωγικῆς καλλιέργειας· οὐδεμία φροντίς ἐξυγιάνσεως τῶν τελεμῶν, ὑπὸ τὴν μiasματικὴν καὶ φθοροποιὸν ἐνέργειαν τῶν ὀπῶν ὁ ἄνθρωπος φθίνει πρὸ τῆς ὥρας, ἐγκαταλείπων καχεκτικούς καὶ ἐκφύλους ἀπογόνους. Ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις ἀναγράφεται μὲν ἐν ταῖς συγγραμμάσι τῶν φυλοσόφων καὶ τῶν οἰκονομολόγων, τῶν κοινωνιολόγων τούτων τοῦ αἰῶνος, ἀλλ' οἱ ἐντεταλμένοι τὴν καλλιέργειαν αὐτῆς καὶ τὴν διάδοσιν, ὁ κληρὸς, ἡ διοίκησις, οὐδεμίαν λαμβάνουσι μέριμναν.

Ἀδίωτος καθίσταται ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὁ ἀγροτικὸς βίος. Ὁ χωρικὸς ζητεῖ ἄσυλον ἐν τῇ πόλει, ἐν ἣ ἔπίσης κατ' ἐλάχιστον διαφέρει ὁ βίος. Ὁ θεὸς καὶ ὁ βασιλεὺς· ἐκ τῶν δύο τούτων Δυνάμεων ἡ σωτηρία, Ἄλλ' ὁ μὲν θεὸς εὐρίσκειται μακρὰν τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ βασιλεὺς δὲν ἀκούει. Τοιαύτη ἡ λαϊκὴ ἀντίληψις, καὶ ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐπικυροῦται ὑπὸ τῶν πραγμάτων.

* *

Τοιοῦτος λαὸς, τῶν πάντων στερούμενος, πεινῶν, γυμνητεύων, εἶνε ἀνίκανος πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν, πνευματικὴν, κοινωνικὴν, πολιτικὴν. Παρακωλύει αὐτὸν ἡ νόσος τῆς ἀβουλησίας. Ἄδυναται νὰ κατανοήσῃ τὰ συμβαίνοντα, πάντα τὰ φαινόμενα τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου.

Εἰδωλόατρης ἐν πλήρει Χριστιανισμῷ, προληπτικός, δεισιδαίμων. Αἰσικὴ τῆς νυκτὸς φαντάσματα, ἐξωτικά· ὁ ψιθυροῦ τῶν δένδρων

φωνῆ τῶν φαντασμάτων τούτων. Οὐδὲν κατορθοῖ ὁ ἱερεὺς κατὰ τῆς δεισιδαιμονίας· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐν τοιοῦτῳ σκοτεινῷ περιβαλλόντι κατ' ἐλάχιστον διαφέρει τοῦ χωρικοῦ. Ὑπερμεσοῦντος ἐτι τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ὁ λαὸς οὗτος πιστεύει εἰς τὰς ὑπερφυσικὰς ιδιότητες καὶ τὴν μυστηριώδη δύναμιν τοῦ λίθου, τοῦ ξύλου, ἐνὸς δένδρου. Παρὰ τὰς συμβουλάς καὶ τὰς ἀπαγορεύσεις τοῦ Ἐπισκόπου, ἐξακολουθεῖ παρέχων πίστιν εἰς λίθινον εἶδωλον, οὗ τὴν ἀντίληψιν ἐπικαλεῖται ἐν τῇ πρώτῃ στενοχωρίᾳ¹. Τὸ λίθινον ὁμοίωμα κέκτηται ὑπερφυσικὰς ιδιότητας, θεραπευτικὰς κατὰ πάσης νόσου, καθ' ἣς δὲν ἰσχύει ἡ θεραπευτικὴ δύναμις τοῦ ἱατροῦ. Διὰ τῶν ἐξορισμῶν ἀποσοβεῖται τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, τὸ ταράσσον τὴν ψυχικὴν γαλήνην τοῦ πάσχοντος, καὶ οὐχὶ διὰ τῶν φαρμάκων καὶ τῶν μεθόδων τῆς ἐπιστήμης. Διὰ βραχέων, τοιαύτη εἶνε ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασις τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἄλλ' ἐν τοῖς κόλποις τῆς κοινωνικῆς ταύτης μάζης, ἀναισθήτου καὶ ἀσυνειδήτου, λειτουργοῦσι λανθάνοντως δυνάμεις ζωηραὶ, ἀκατάσχετοι, ἐπαναστατικά. Ἐκ τούτων μέλλει νὰ στρατολογηθῆ τὸ ἐπαναστατικὸν ἐπιτελεῖον καὶ ἐν Παρισίοις, καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς. Ἡ δυσαρρέσκεια ἐκδηλοῦται ὁσημέραι ἐπιτεινομένη· ἡ ὥρα τῆς κρίσεως ἐγγύς. Ὁ χυδὸν ὄχλος, ἡγούμενης τῆς τρίτης τάξεως καὶ τῶν λαχουσῶν μορφώσεως λαϊκῶν ομάδων, παραδοκεῖ τὴν στιγμὴν τῆς ἐξεγέρσεως, εὐθὺς ὡς ἤθελε δοθῆ τὸ σύνθημα. Δυσπιστία τάξεως πρὸς τάξιν, ἀπέχθεια τῶν κατωτέρων κατὰ τῶν ἀνωτέρων, τῶν ὑποτελῶν κατὰ τῶν ἐπιτελῶν τῆς πολιτείας καὶ τῆς διοικήσεως. Εἶνε ἡ εἰκὼν τῆς γαλλικῆς κοινωνίας. Ἡ βάνουσος ἰσχύς θέλει δικδικήσῃ μετ' ὀλίγον τὸν λόγον εἶνε ἡ ἰσχύς τοῦ τολμηροτέρου, ἀγομένου ὑπὸ τῆς πρώτης δημογωγικῆς σειρῆνος, ψιθυρίζουσης ἡδύφωνα, ἀλλ' ἀκατάληπτα τοῖς ἀκρωμένοις ρήματα ἰσότητος, ἐλευθερίας, ἀδελφότητος, ἀλληλεγγύης, ἀνθρωπίνων δικαίων. Πάντα κατ' ἐπιφάνειαν· εἰς τὰ βάθη τῆς ἐπαναστατικῆς σκηνῆς λανθάνει ἡ μέγαιρα τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως, ἀναμένουσα ἀνυπομόνως τὴν ὥραν τῆς ἐκδικήσεως, τῆς τιμωρίας τῶν ἐγκλημάτων τοῦ καταρρέοντος καθεστῶτος.

Οἱ ἰδεολόγοι, οἱ φιλόσοφοι, οἱ κοινωνιολόγοι πάσης ἀποχρώσεως παραδοκοῦσι τὴν ὥραν τοῦ κηρύγματος τοῦ νέου δικαίου, κατακτῶντος τὴν Γαλίαν καὶ τὴν ὑφήλιον.

¹ E. Gobineau Inégalité des races humaines.